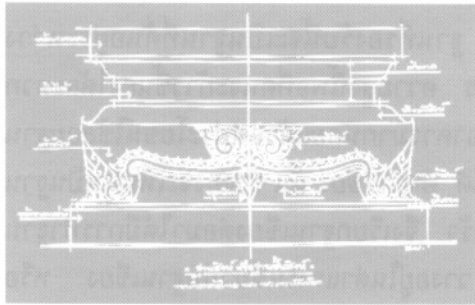

ฐานอาคารสถาปัตยกรรมไทย*

Pedestals of Traditional Thai Architecture

รองศาสตราจารย์ สมใจ นิ่มเล็ก

อาจารย์พิเศษ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ราชบัณฑิตสำนักศิลปกรรม

ประเภทสถาปัตยกรรม

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

บทคัดย่อ

ฐานอาคารสถาปัตยกรรมไทย ทำหน้าที่เป็นโครงสร้าง และส่วนประดับตกแต่งอาคาร รูปแบบของฐานมีหลายรูปแบบตามแต่ละช่วงสมัยของสถาปัตยกรรมและแต่ละสายช่าง แต่ละท้องถิ่น การเรียกชื่อฐานของอาคารยังเป็นไปตามลักษณะรูปแบบที่เกิดขึ้นด้วย

Abstract

Pedestals of traditional Thai architecture serve as a part of the structure as well as a decorative element. There are many different designs depending on the period and schools according to each region, and each design has a specific name.

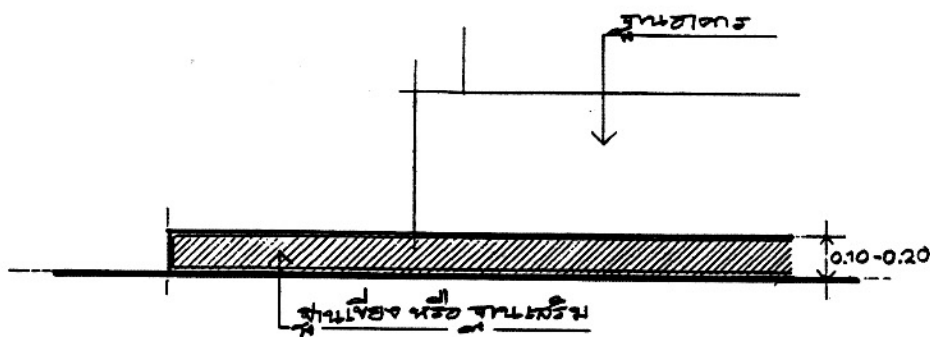
อาคารทางสถาปัตยกรรมไทยมีข้อกำหนดอยู่ว่าต้องมีฐานรองรับอาคาร ฐานนั้นจะเป็นทั้งโครงสร้างรองรับตัวอาคารและเป็นส่วนที่ตกแต่งอาคารตรงส่วนล่างเท่านั้น รูปแบบของฐานมีหลากหลายตามแต่ละช่วงแต่ละสมัยของสถาปัตยกรรม ในฐานแบบเดียวกัน รูปแบบ สัดส่วน และองค์ประกอบยังแตกต่างกันในแต่ละสายของช่าง หรือในแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้ยังแตกต่างกันในการเรียกชื่อขององค์ประกอบ และในฝีมือของช่างผู้ทำการก่อสร้างด้วย

* เรียบเรียงจากคำบรรยายของศาสตราจารย์พระพรหมพิจิตร

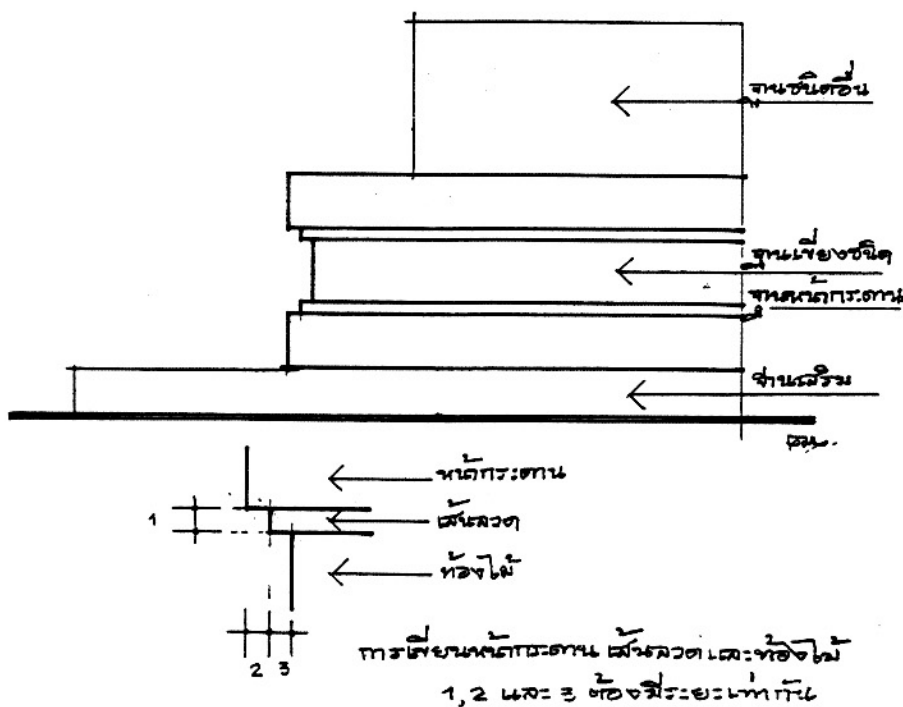
ขั้นตอนและรูปแบบของฐาน

อาคารโดยมากมักจะมีฐานหรือพื้นบาง ๆ รองรับ ฐานที่รองรับนี้จะเป็นฐานที่คั่นอยู่ระหว่างอาคารกับพื้นดิน ส่วนมากมักสูงประมาณ 10-20 เซนติเมตร ความสูงนี้พอที่คนจะก้าวขึ้นลงได้สะดวก คล้ายบันได 1 ขั้น แนวขอบของฐานนี้จะมีพื้นที่ห่างจากตัวอาคารเล็กน้อยแล้วแต่ประโยชน์ใช้สอยฐานหรือพื้นดังกล่าวนี้เรียก ฐานเขียง หรือจะเรียก ฐานเสริม ก็ได้ คำว่า เขียง นั้น ช่างคงจะเห็นว่าเป็นฐานบาง ๆ ไม่มีองค์ประกอบมองคล้ายเขียงซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในครัว จึงเรียกฐานเขียงต่อมาได้มีการทำฐานเขียงนี้ให้มีองค์ประกอบเพิ่มขึ้นแบบเดียวกับฐานหน้ากระดาน วางอยู่ในตำแหน่งเดียวกับฐานเขียง หรือไม่ก็คั่นอยู่ระหว่างฐานชนิดอื่น ในการซ้อนของฐานต่างชนิดกัน

ฐานเสริมหรือฐานเขียง

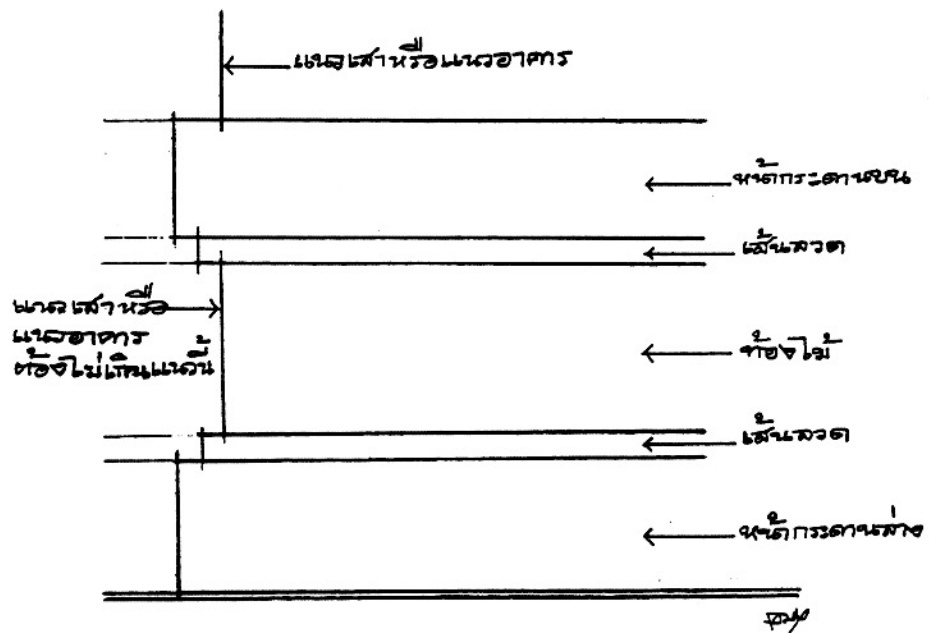
ฐานเขียง ชนิด ฐานหน้ากระดาน

ฐานหน้ากระดาน

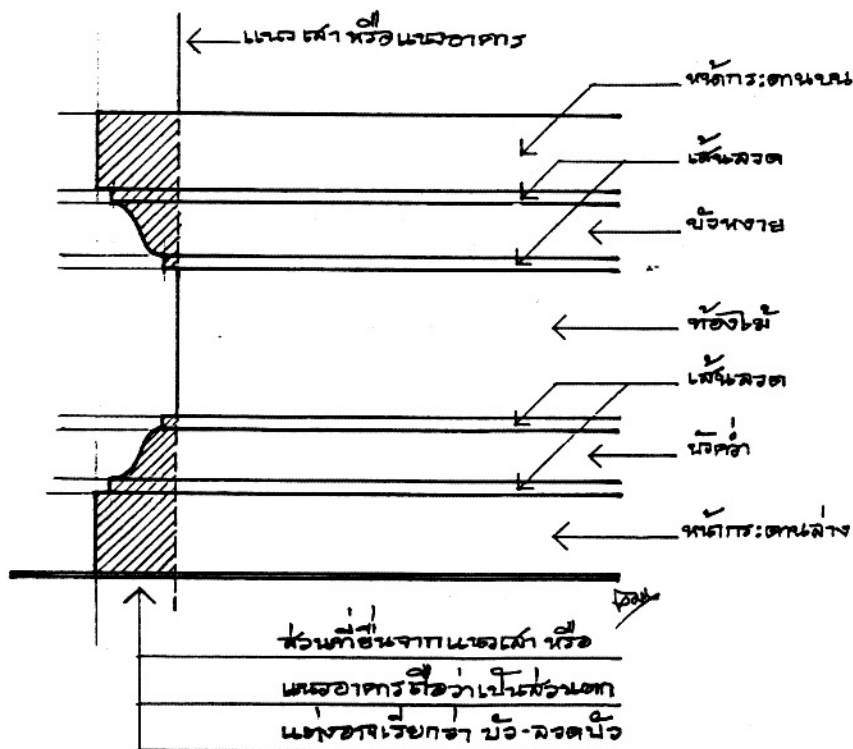
ฐานหน้ากระดานหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ฐานหน้ากระดานบนหน้ากระดานล่าง" ฐานหน้ากระดานนี้เป็นฐานแบบแรกที่เริ่มมีองค์ประกอบเพิ่มขึ้นมากกว่าฐานเขียงหรือฐานเสริมองค์ประกอบของฐานหน้ากระดานก็คล้ายกับเอาฐานเขียงเรียบๆ มาซ้อนกันโดยมีเส้นลวดและท้องไม้ประกอบ ฐานหน้ากระดานมีองค์ประกอบดังนี้

1. หน้ากระดานบน
2. เส้นลวด
3. ท้องไม้
4. เส้นลวด
5. หน้ากระดานล่าง

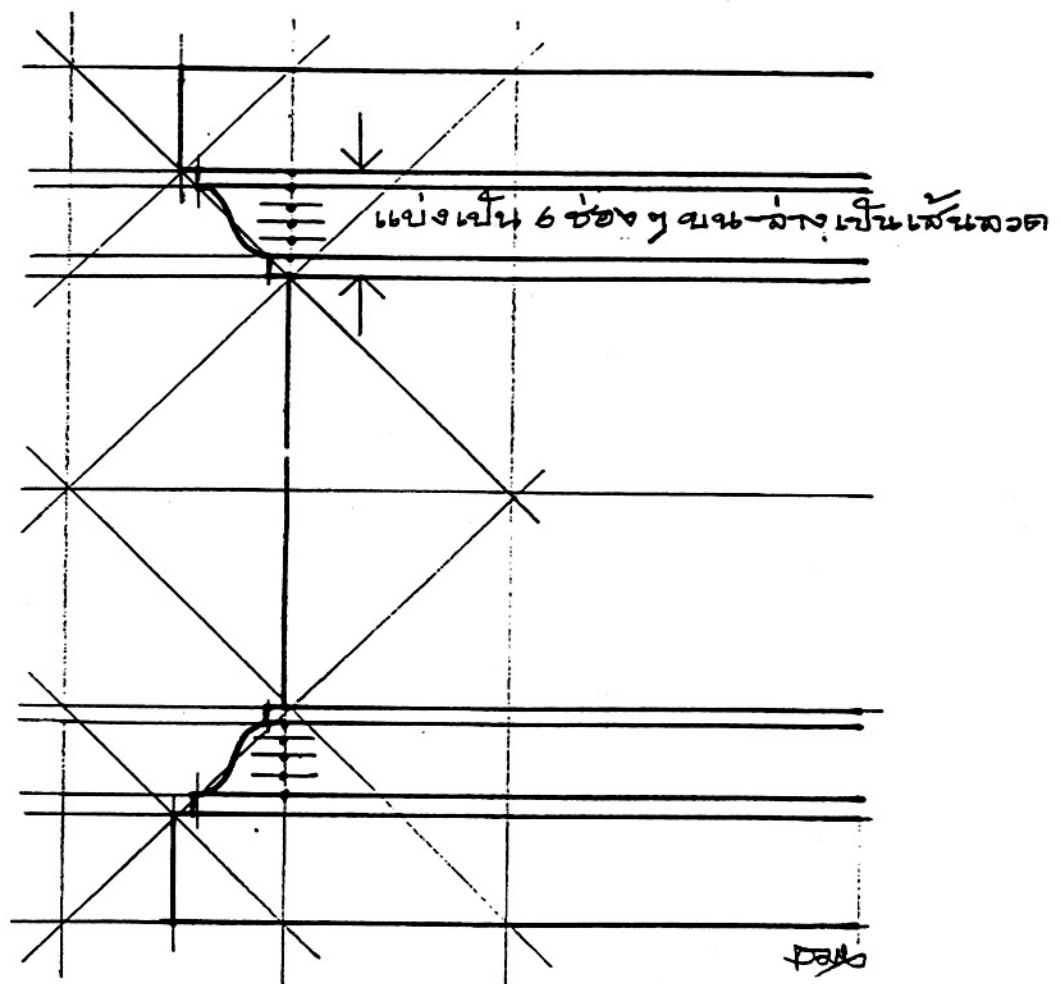
ฐานบัว ฐานบัวคว่ำบัวหงาย ฐานบัวทึบ หรือฐานบัวทึบ

ฐานของอาคารชนิดหนึ่งที่มีชื่อเสียงหลายชื่อ แต่สำหรับหมู่ช่างจะนิยมเรียกว่าฐานบัว ฐานบัวนี้เป็นฐานที่ได้รับการพัฒนามาจากฐานหน้ากระดาน โดยเพิ่มองค์ประกอบบัวหงายและบัวคว่ำเข้าไปได้หน้ากระดานบนและเหนือหน้ากระดานล่าง ทั้งนี้ต้องมีเส้นลวดกำกับบัวคว่ำบัวหงายที่เพิ่มขึ้นนี้ รูปทรงเอามาจากลักษณะของกลีบบัวหลวงที่กำลังบาน กลีบบัวนี้จะเป็นแบบผิวเรียบๆ หรือมีลวดลายก็ได้ ถ้าฐานบัวนั้นมีการใส่ลวดลายที่หน้ากระดานบน หน้ากระดานล่าง หรือที่ท้องไม้

วิธีทรเขียนฐานบัว

ของ ศาสตราจารย์พร.พรหมพิชิตร *

* ๒/๒๕๕๒ ฐาน:สถาปัตยกรรมไทย (ศาสตราจารย์)

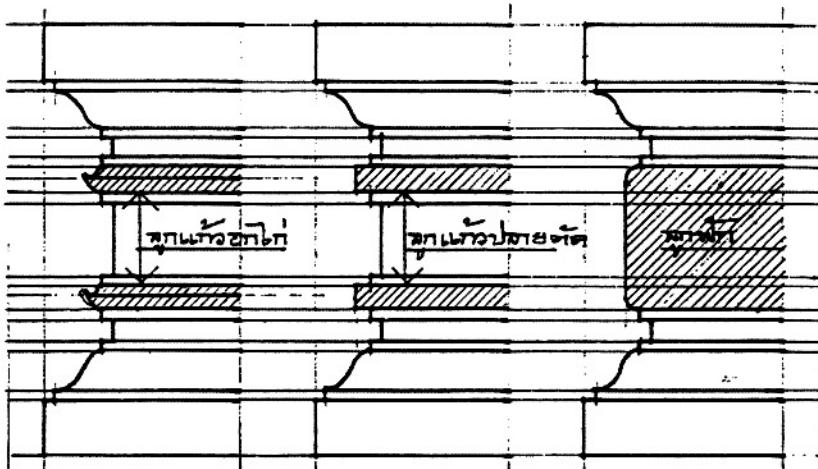
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ฐานบัวลูกแก้ว

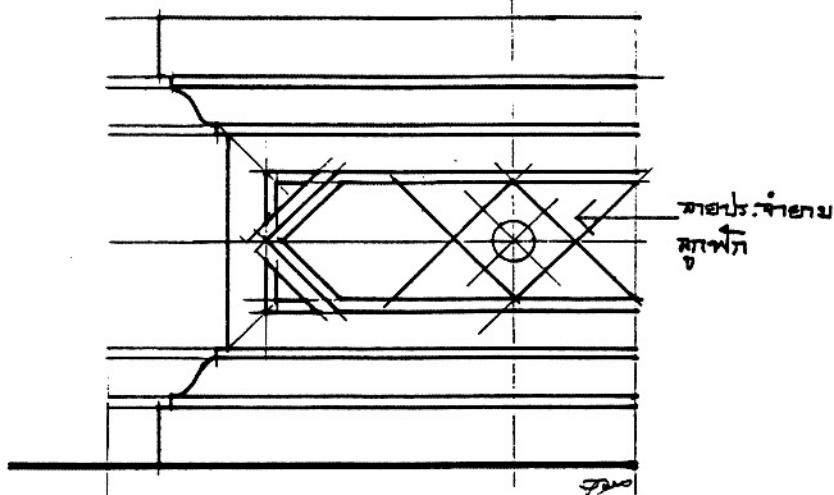
ฐานบัวชนิดท้องไม้ลายลูกฟัก

ในกรณีที่ต้องการยกตัวอาคารให้สูงขึ้น เพิ่มความสูงของฐานบัวนั้นโดยเพิ่มความสูงตรงส่วนของท้องไม้ ปรกติที่นิยมและยึดถือกันมากก็คือจะไม่ยึดความสูงตรงส่วนหน้ากระดานเส้นลาดหรือบัวคว่ำบัวหงายเพราะถ้ายึดตรงส่วนนี้แล้วสัดส่วนจะไม่สัมพันธ์กับอาคารส่วนอื่นๆเมื่อยึดตรงส่วนท้องไม้ให้มีความพอดี ฐานบัวนั้นก็สวยงามและเหมาะสม แต่ถ้ายึดส่วนท้องไม้มากกว่าปรกติ ความงามความพอดีก็จะหมดไป ฉะนั้นจึงต้องเสริมองค์ประกอบเข้าไปตรงส่วนท้องไม้ที่ยึด เช่น ใส่ลูกแก้วอกไก่หรือลูกแก้วแบบอื่นๆ แต่ถ้ายึดท้องไม้ให้สูงมากๆ แล้วใส่ลูกแก้ว ตรงกึ่งกลางของท้องไม้จะไม่สวยงาม เพราะมีพื้นที่ว่างของท้องไม้บนและล่างของลูกแก้วมาก ดังนั้นจึงต้องใส่ลูกแก้วเพิ่มเป็น 2 ลูก ตำแหน่งของลูกแก้วจะอยู่ใกล้กับบัวคว่ำและบัวหงาย ความสูง หรือระยะห่างระหว่างลูกแก้วทั้งสองจะเป็นเท่าใดก็ได้

๗ ฐานบัวลูกแก้ว

๘ ฐานบัวชนิดท้องไม้ลายลูกฟัก

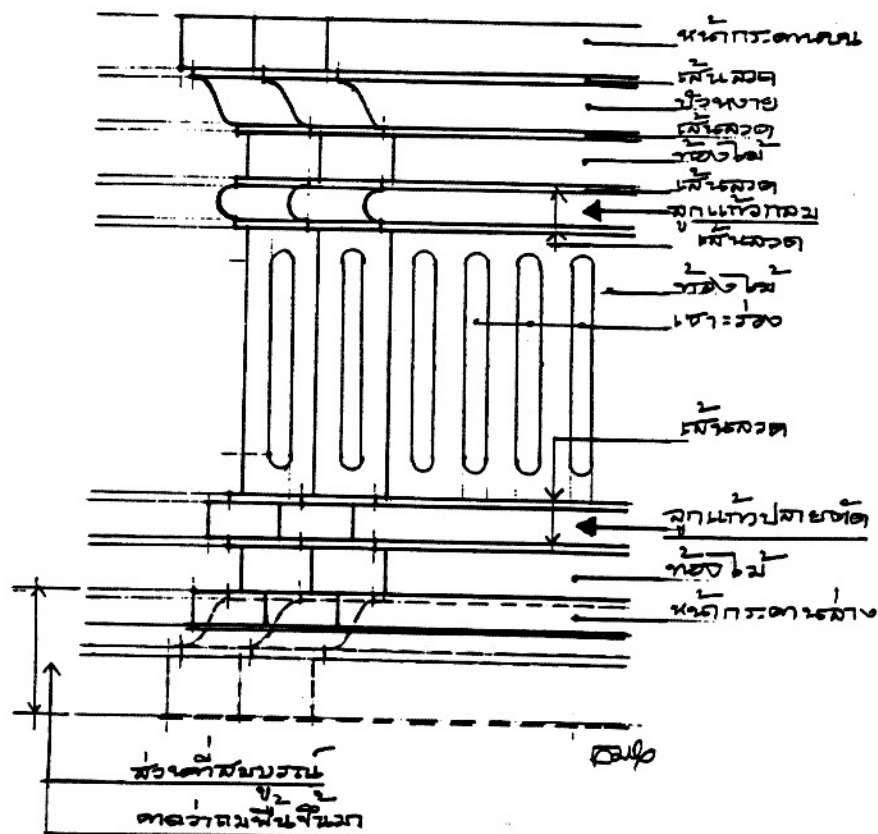

ฐานบัวลูกแก้ว พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท

จากลูกแก้วออกไปที่นิยมยึดถือทำกันมานานแล้ว นอกจากนี้ยังมีการทำลูกแก้วในลักษณะอื่นอีก เช่น ลูกแก้วปลายตัด หรือขยายลูกแก้วส่วนบนให้เชื่อมต่อกับลูกแก้วส่วนล่าง รูปทรงของลูกแก้วที่เชื่อมต่อกันจะคล้ายกับผลของฟักจึงเรียกฐานบัวลูกแก้วแบบนี้ว่า ฐานบัวแบบลูกฟัก ในฐานบัวลูกแก้วแบบต่างๆ ดังกล่าว ข้างบนคนยังตัดแปลงจากแบบที่มีลูกแก้วตรงส่วนบนและส่วนล่างชนิดเดียวกัน เป็นแบบที่มีลูกแก้วส่วนบนแตกต่างกับลูกแก้วส่วนล่าง เช่น ฐานของพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาทในพระบรมมหาราชวัง

๐ ฐานบัวลูกแก้ว ๐
พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท

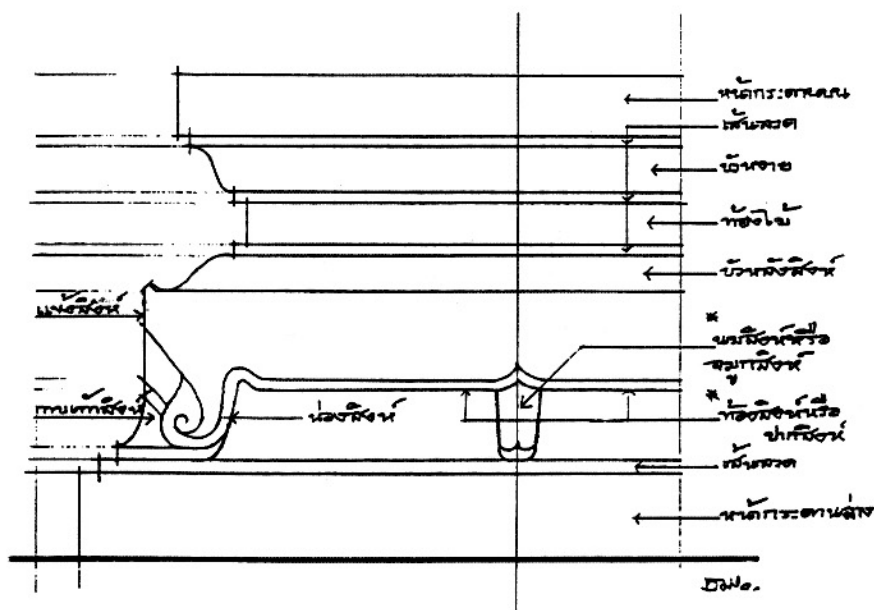
ลักษณะพิเศษ ลูกแก้วบนและลูกแก้วล่างต่างแบบกัน

ฐานสิงห์ ฐานเท้าสิงห์

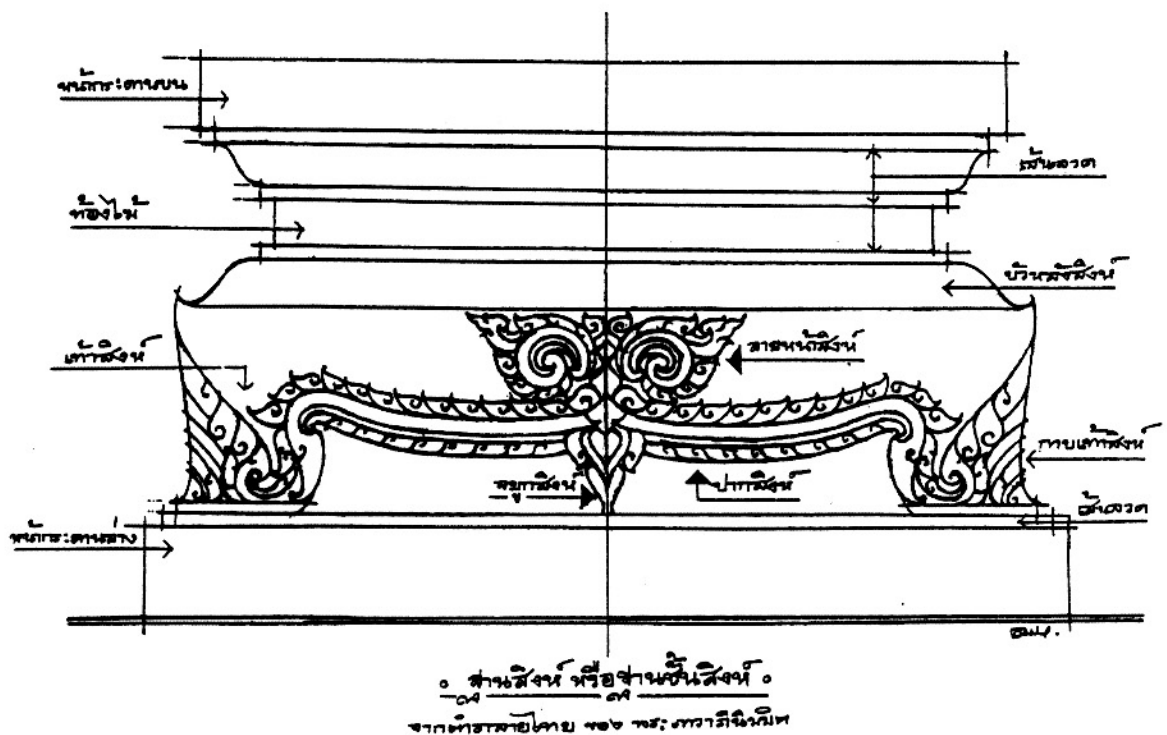
ฐานสิงห์หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ฐานเท้าสิงห์ เป็นฐานที่วิวัฒนาการมาจากฐานบัว ช่วงโบราณคงเห็นว่าสิงห์เป็นสัตว์ในนิยาย ดุร้าย มีกำลังมาก มีबारมี มีอำนาจ และถือว่าเป็นพญาของสัตว์ทั้งปวง จึงนำเอาส่วนเท้ามาดัดแปลงออกแบบให้เป็นรูปแบบของฐานชนิดหนึ่ง โดยนำมาแทนตรงมุมของบัวคว่ำของฐานบัว แต่ยังคงมีเส้นลวดเหนือบัวคว่ำ ส่วนบัวคว่ำก็ให้มีลักษณะแบนกว่าบัวคว่ำ หรือบัวหงายตามปรกติดลายลักษณะของบัวกลา บัวฝาละมี หรือบัวหลังเจียด เรียกบัวรูปทรงใหม่นี้ว่า บัวหลังสิงห์ ต่อจากบัวหลังสิงห์ลงมาเป็นส่วนของเท้าสิงห์ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับเท้าของสิงห์กำลังยืน แต่รูปแบบของสถาปัตยกรรมไม่มีรายละเอียดของเล็บเท้าอย่างขาของโคะแบบขาสิงห์ จะเพิ่มลักษณะของลายไทยประเภทลายกนกเข้าไปตรงส่วนของแข้งเหนือเท้าเรียก กาบเท้าสิงห์ กาบนี้จะหุ้มตรงส่วนแข้งสิงห์ ด้านหลังของเท้าถ้ามีลวดลายตรงน่องสิงห์ก็จะเรียก ลายน่องสิงห์ ระหว่างเท้าสิงห์ทั้ง ๒ ข้าง เรียกท้องสิงห์หรือปากสิงห์ ส่วนที่อยู่ตรงกลางของท้องสิงห์และอยู่กึ่งกลางของฐานเรียก นมสิงห์หรือจุมุกสิงห์

เส้นที่ต่อจากน่องสิงห์ทั้ง ๒ ด้านมาบรรจบตรงกึ่งกลางจะเรียกว่า "ท้องสิงห์" ตรงกึ่งกลางจะมีองค์ประกอบยื่นลงมาจดกับเส้นลวดเหนือหน้ากระดานล่าง เรียกองค์ประกอบนี้ว่า "นมสิงห์" แต่ถ้ามีการบรรจบลวดลายเป็นลายหน้าสิงห์ตรงกึ่งกลางนี้ ท้องสิงห์ก็จะเปลี่ยนชื่อเป็น "ปากสิงห์" ส่วนนมสิงห์ก็จะเปลี่ยนชื่อเป็น "จุมุกสิงห์" เพราะข้างบนเป็นลายหน้าสิงห์นั่นเอง

ฐานสิงห์ ฐานชั้นสิงห์

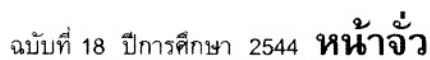
ฐานสิงห์นี้ในวงการช่างนอกจากจะยกย่องว่าเป็นฐานชั้นสูง มีศักดิ์สูงกว่าฐานชนิดอื่นแล้ว รูปแบบของฐานยังแตกต่างกันในแต่ละยุคแต่ละสมัยของสถาปัตยกรรม รูปแบบที่แตกต่างกันจะอยู่ตรงรูปแบบของเท้าสิงห์ว่าสูงต่ำหรือมีลวดลายอย่างไร ฐานสิงห์นอกจากใช้เป็นฐานอาคารแล้ว ยังนิยมใช้เป็นฐานของปราสาท เจดีย์ รัตนบัลลังก์ และอื่นๆ อีก ฐานสิงห์นี้ยังดัดแปลงให้มีรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เหมาะกับอาคารแต่ละประเภท เช่น ฐานเอวขัน ฐานสิงห์เชิงบาตร

ในกรณีที่ต้องการยกสิ่งต่างๆ หรืออาคารที่อยู่บนฐานสิงห์ให้สูงขึ้น นอกจากจะยึดส่วนของเท้าสิงห์ให้เพรียวหรือสูงขึ้นอย่างฐานสิงห์บางสมัยซึ่งเป็นการยึดเพียงเล็กน้อยเท่านั้นแล้ว ยังมีวิธีเพิ่มส่วนสูงของฐานสิงห์ด้วยการยึดส่วนสูงตรงส่วนของท้องไม้ เหมือนกับการยึดของฐานบัว เมื่อยึดให้ท้องไม้สูงแล้ว ก็จะบรรจุลูกแก้วออกไก่อเข้าไป แต่ฐานสิงห์เท่าที่ช่างทำกันมาจะเสริมลูกแก้วออกไก่อเพียงลูกเดียวเท่านั้น จะไม่มีการเสริมลูกแก้วออกไก่อ 2 ชั้น เช่นการเสริมลูกแก้วของฐานบัวโดยทั่วไป

Hand-drawn musical score for a Thai song. The score is written on ten staves. The first five staves contain a melody line with various musical notations including notes, rests, and accidentals. The last five staves contain a bass line with notes and rests. Thai text labels are written to the right of the staves, identifying different parts of the music. A large, stylized musical symbol is drawn across the bottom staves. The title "เพลง" (Song) is written at the bottom right.

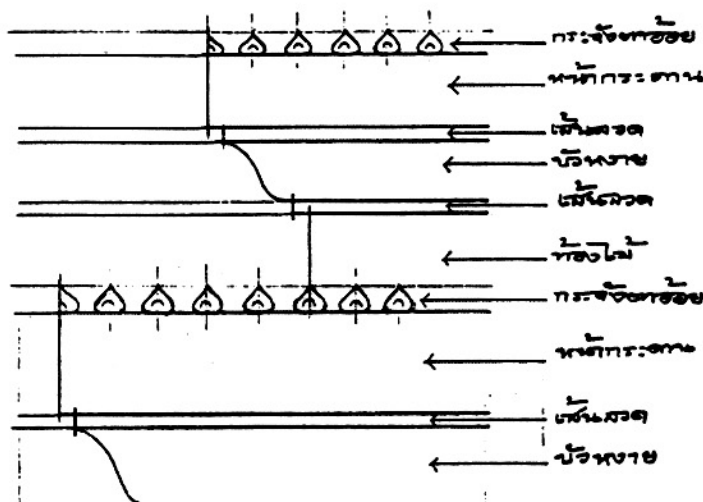
ฐานเอวขัน เป็นฐานสิงห์ชนิดหนึ่ง มีรูปแบบแตกต่างจากฐานสิงห์โดยทั่วไปหรือฐานสิงห์ลูกแก้ว เพราะความมุ่งหมายในประโยชน์ใช้สอยก็เพื่อติดตั้งรูปประติมากรรมเข้าที่ฐานเพื่อให้ฐานสิงห์มีความสวยงามและมีศักดิ์ของฐานสูงขึ้น และยังเสริมสถาปัตยกรรมที่อยู่เหนือฐานให้มีศักดิ์และความสวยงามเพิ่มขึ้นด้วย เมื่อต้องการติดตั้งประติมากรรมจึงจำเป็นต้องมีพื้นที่สำหรับติดตั้ง ดังนั้นจึงต้องผล็องค์ประกอบส่วนท้องไม้ของฐานสิงห์ให้ลึกเข้าไปจากริมของเส้นลวดเหนือบัวหลังสิงห์ทำให้มีพื้นที่สำหรับติดตั้ง การผล็องค์ท้องไม้ให้ห่างจากริมของเส้นลวด ทำให้มองดูว่าท้องไม้ถูกขันหรือรัดให้เล็กหรือคอดลง ช่างจึงเรียกฐานชนิดนี้ว่า "ฐานเอวขัน" รูปประติมากรรมที่นำมาบรรจุทำเป็นรูปแสดงอาการแบกฐานไว้ซึ่งมักจะเป็นรูปครุฑ เรียกว่า ครุฑแบก หรือไม้ก็เป็นรูปครุฑย่นนาค ทำอาการแบกฐานไว้เช่นกัน

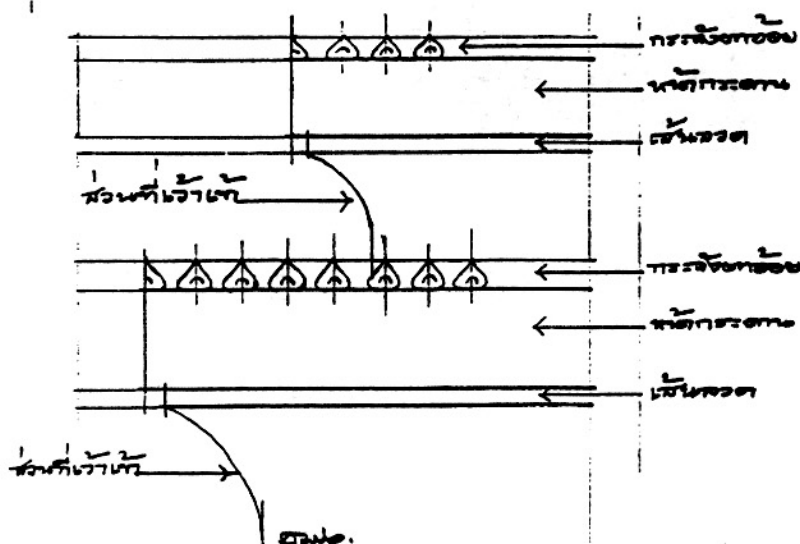
ฐานเชิงบาตร

ฐานเชิงบาตรเป็นฐานที่นำแบบอย่างมาจากเชิงบาตรของสงฆ์ที่ทำจากไม้หวายหรือโลหะเช่นในปัจจุบัน ช่างจะนำเอาลักษณะส่วนบนของเชิงที่รองรับกันบาตรมาเป็นแบบอย่าง โดยรูปแบบของฐานเชิงบาตรจะไม่เหมือนเชิงบาตรของจริงนัก ฐานเชิงบาตรจะมีรูปแบบเหมือนฐานบัวตอบนลงมาถึงท้องไม้ โดยจะคงไว้ซึ่งองค์ประกอบบัวหงายแบบหนึ่ง และอีกแบบหนึ่งส่วนของบัวหงายจะเปลี่ยนรูปแบบเป็นเว้าเข้า ซึ่งคล้ายกับรูปเชิงบาตรของสงฆ์มากที่สุด

① แบบบัวหงาย

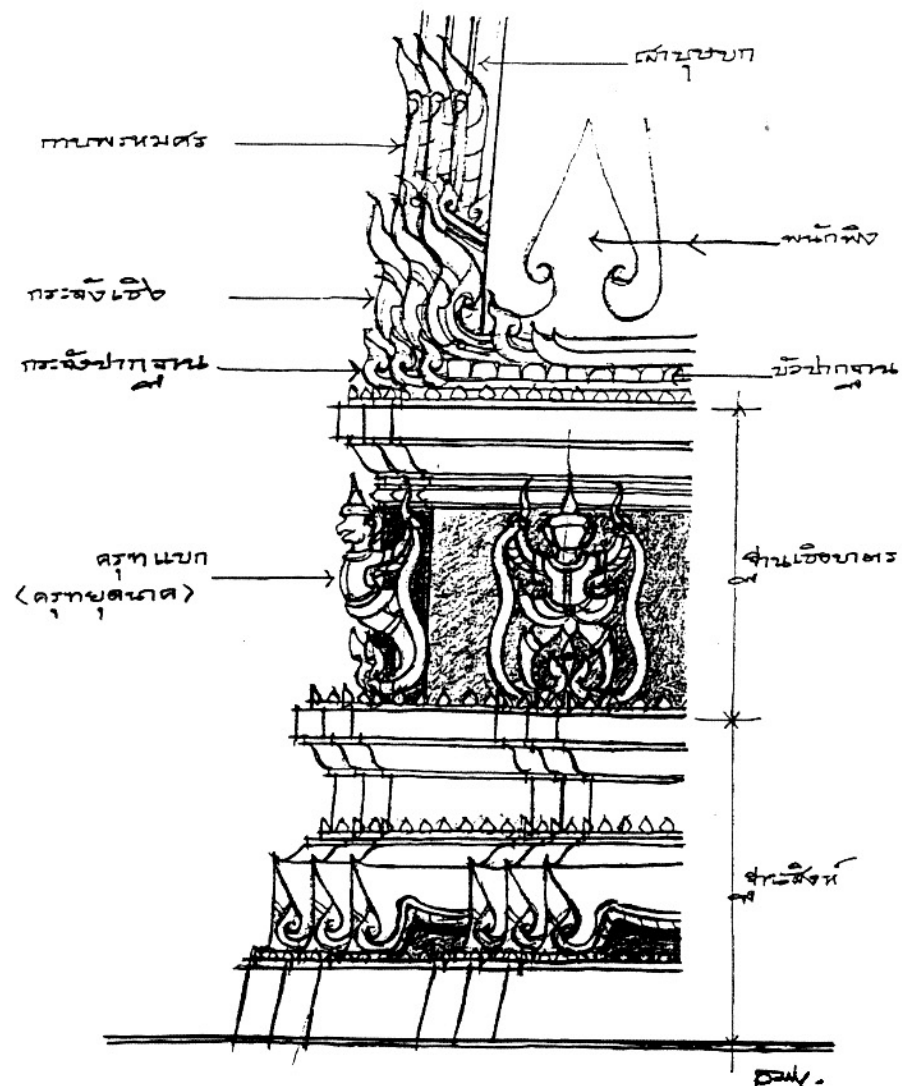

② แบบท้องไม้เว้าเข้า

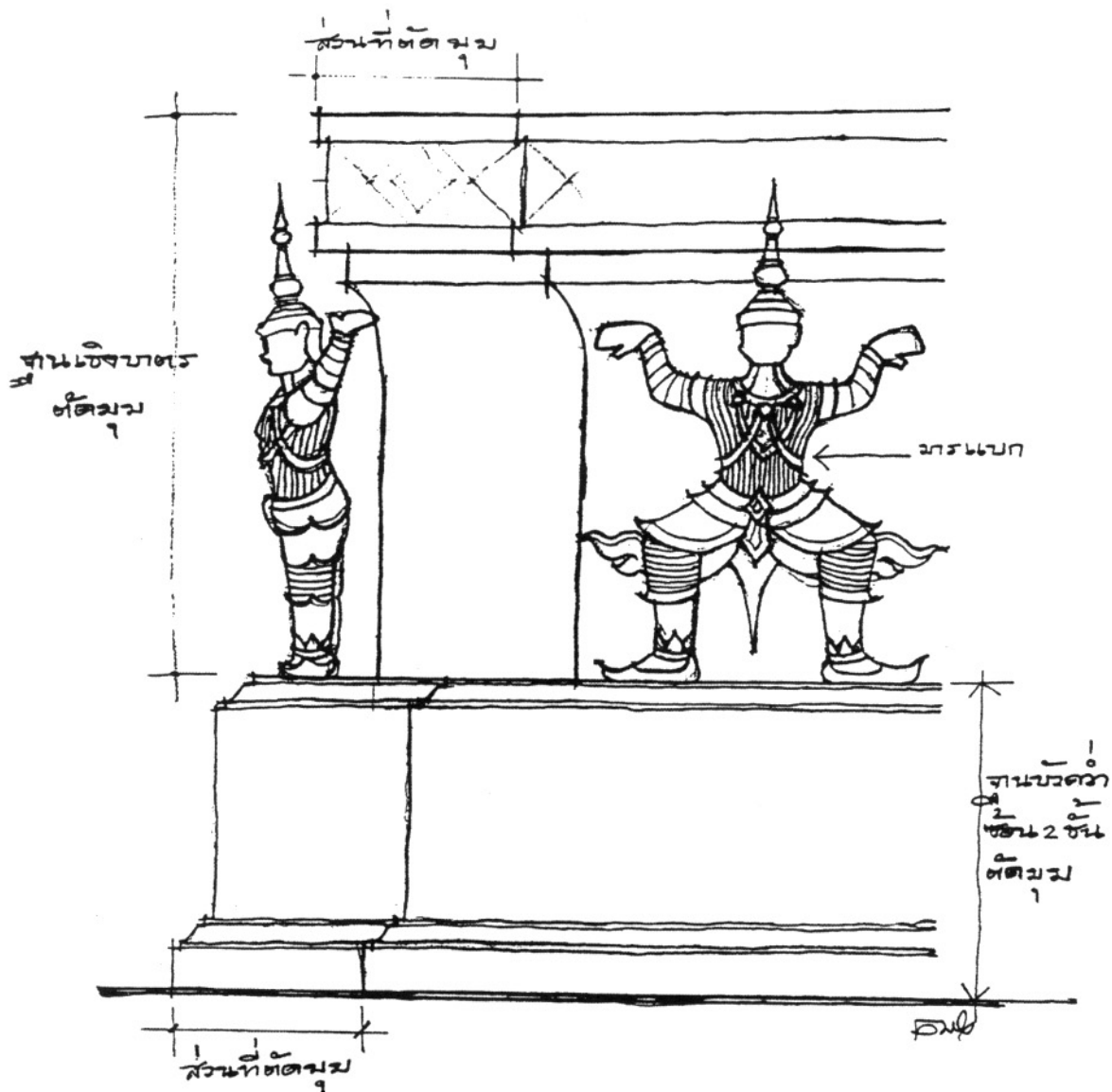

ฐานเชิงบาตร แบบฐานสิงห์ ฐานเชิงบาตรของบุษบก

ฐานเชิงบาตรเป็นฐานที่มีลักษณะพิเศษเพราะเป็นฐานที่มีรูปแบบไม่สมบูรณ์คือมีแต่องค์ประกอบส่วนบน ส่วนล่างไม่มี ส่วนล่างจะต้องตั้งอยู่บนฐานชั้นล่าง แล้วแต่ว่าจะซ้อนกันกี่ชั้น เมื่อถึงชั้นสุดท้ายจะต้องเป็นฐานสิงห์เชิงบาตร หรือฐานเอนชันทัน หรือไมก็ตั้งอยู่บนฐานสิงห์ธรรมดาโดยทั่วไป

๐ แบบฐานสิงห์ ฐานเชิงบาตร ของบุษบก ๐

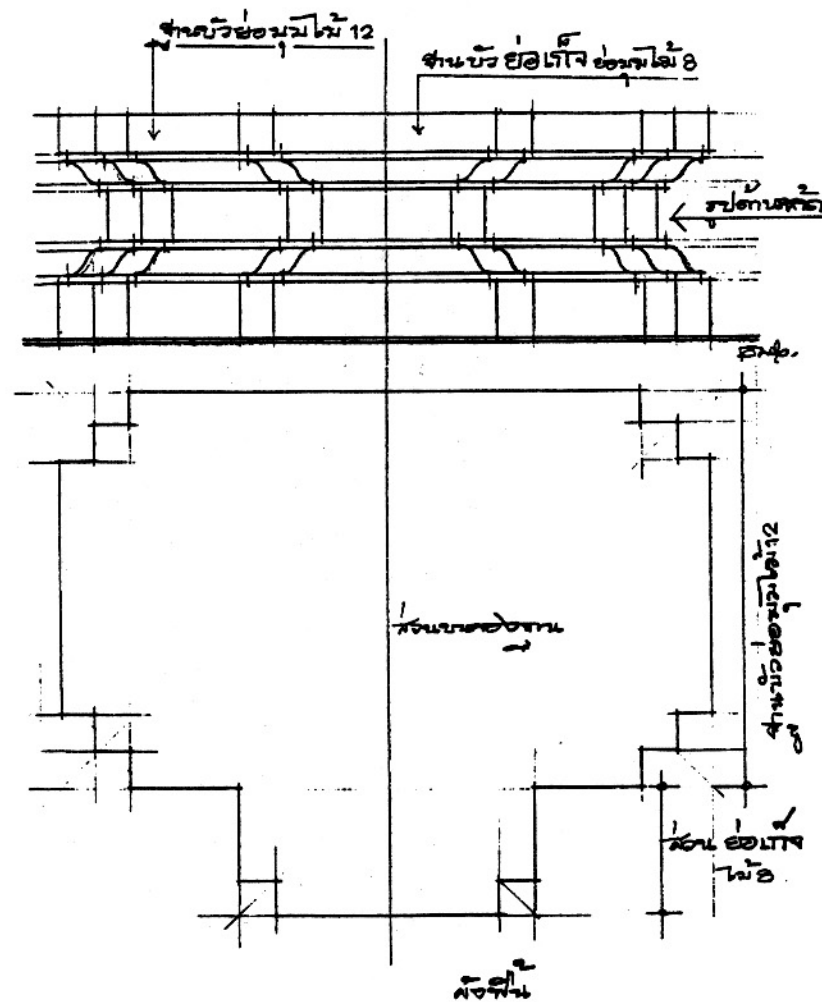

แบบช่างเขียนภาพแกะสลักตัดมุม
< พระเจดีย์ทองในพระบรมมหาราชวัง >

ฐานย่อเก็จ ยกเก็จ
ชักกระเปาะ ยกกระเปาะ

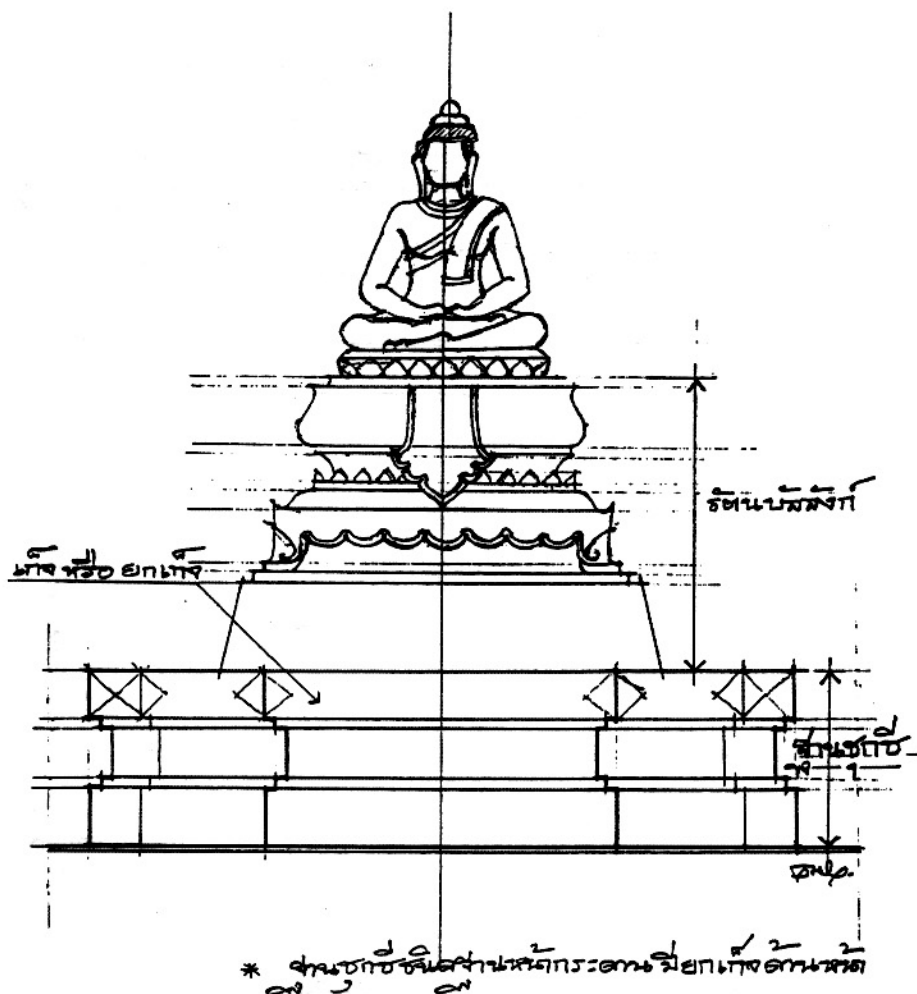
ฐานชนิดหนึ่งที่ตรงส่วนด้านหน้ายื่นเลยออกมา ซึ่งจะเรียกการยื่นนี้ว่า ย่อเก็จ คำว่าย่อเก็จนี้ยังเรียกเป็นอย่างอื่นอีก เช่น ยกเก็จ ชักกระเปาะ ยกกระเปาะ ตัวฐานมักมีรูปแบบเป็นฐานหน้ากระดาน ฐานบัว หรืออื่นๆ โดยมุมทั้ง 4 ของฐานจะย่อมุมทั้งย่อไม่แปดและย่อไม่สิบสอง ส่วนที่ยื่นออกมาเป็นเก็จนั้นอาจจะย่อมุมด้วย

ฐานของปรากฏการณ์ที่มีซุ้มหรือคานยื่นออกมาจากเรือนธาตุ ไม่ว่าจะยื่นเท่ากันทั้ง 4 ทิศหรือทางด้านหน้ายื่นมากกว่า ส่วนฐานที่รองรับตัวเรือนธาตุนั้น จะเป็นฐานแบบย่อเก็จทั้งหมด

ฐานชุกชี

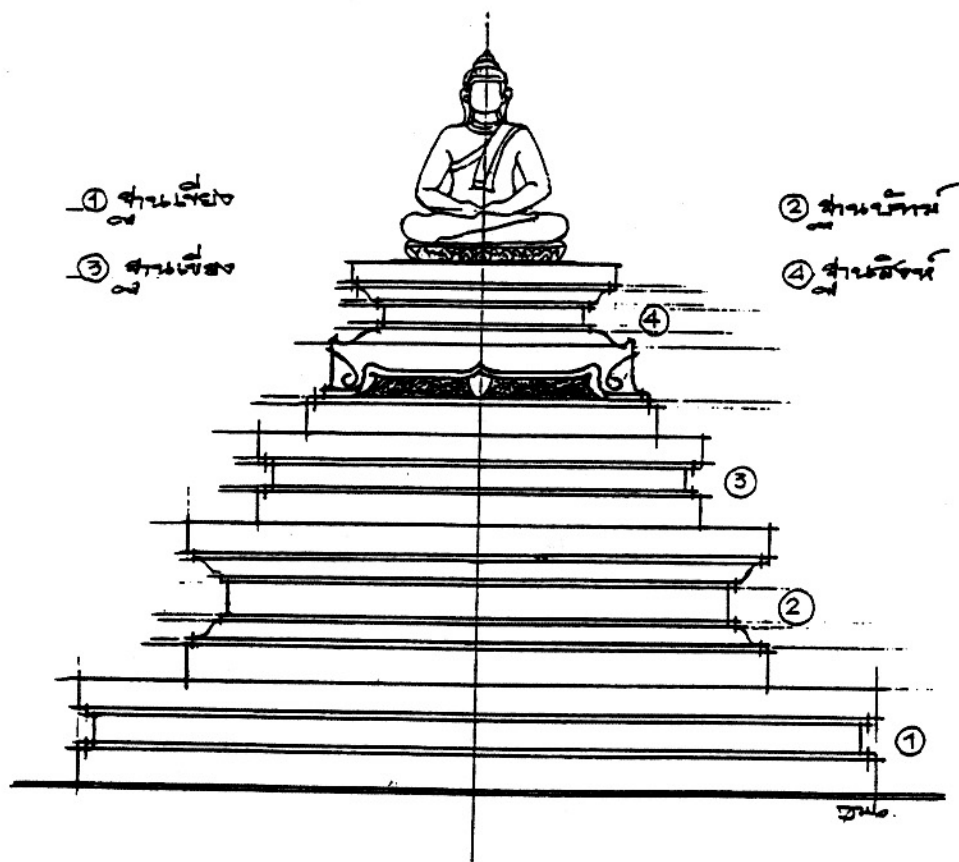
ฐานชุกชีหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ฐานจุฑี เป็นฐานที่ใช้รองรับองค์พระพุทธรูปหรือรองรับรัตนบัลลังก์ที่รองรับพระพุทธรูปอีกทีหนึ่ง ในกรณีที่รองรับพระพุทธรูปโดยตรงนั้น เนื่องจากพระพุทธรูปมีขนาดใหญ่และมีความสูงมาก ไม่สามารถประดิษฐานบนรัตนบัลลังก์ได้ เพราะพระเศียรจะติดส่วนบนหรือหลังคาของอาคาร ในการรองรับรัตนบัลลังก์ หรือรองรับพระพุทธรูป ฐานชุกชีนี้จึงต้องเป็นฐานที่มีความสูงไม่มากนัก ฐานที่เหมาะสมสำหรับเป็นฐานชุกชี ได้แก่ ฐานเขียง ฐานหน้ากระดาน ฐานบัว ฐานชุกชีนี้ช่างจะออกแบบให้เป็นฐานย่อมุมไม้แปด หรือย่อมุมไม้สิบสอง ส่วนด้านหน้ามักจะย่อเก็จ เพื่อใช้พื้นที่ตรงส่วนที่ยื่นสำหรับที่วางสิ่งของ เช่น กระถางรูป กระถางน้ำมนต์ ราวเทียน

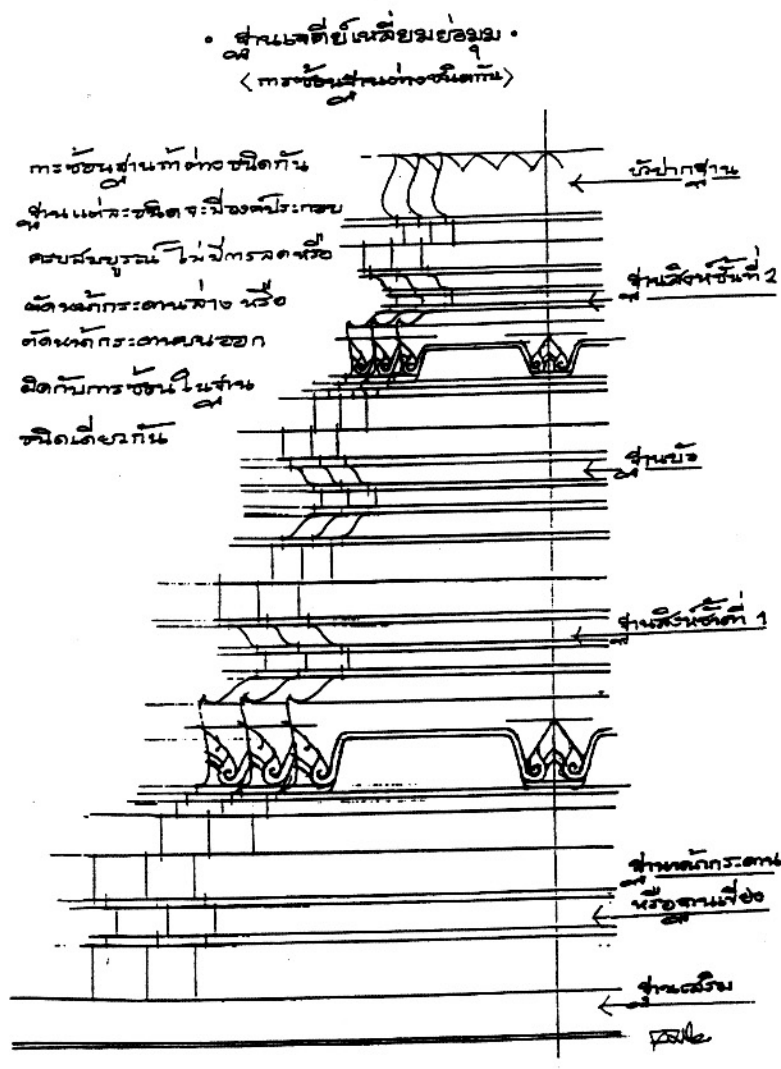
การซ้อนฐาน

เมื่อต้องการจะยกสิ่งก่อสร้าง หรือพระพุทธรูปให้สูงหรือลอยตัวเพื่อความสวยงามมีสง่ามีคุณค่า หรือเพื่อให้เข้ากับรูปทรง หรือพอดีพอเหมาะกับความสูงของเพดานอุโบสถ วิหาร ซึ่งไม่สามารถใช้ฐานเพียงฐานเดียวให้มีความสูงพอกับความต้องการได้ ดังนั้นจึงต้องนำฐานจำนวนมากกว่าหนึ่งมาซ้อนกัน โดยมีหลักเกณฑ์ที่ยึดถือกันมาดังนี้

1. ฐานต่างชนิดกัน ในการนำฐานต่างชนิดกันมาซ้อนกันนั้น ช่างหรือผู้ทำจะต้องคำนึงถึงชนิด และศักดิ์ของฐานที่นำมาซ้อนด้วย

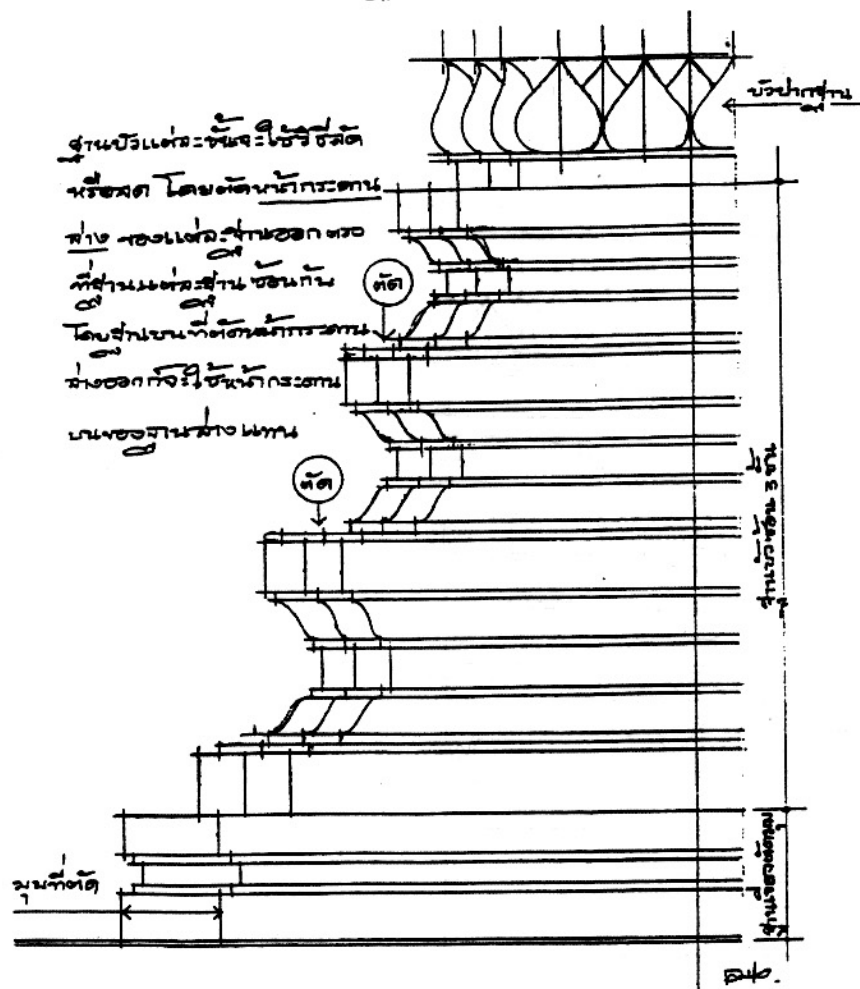

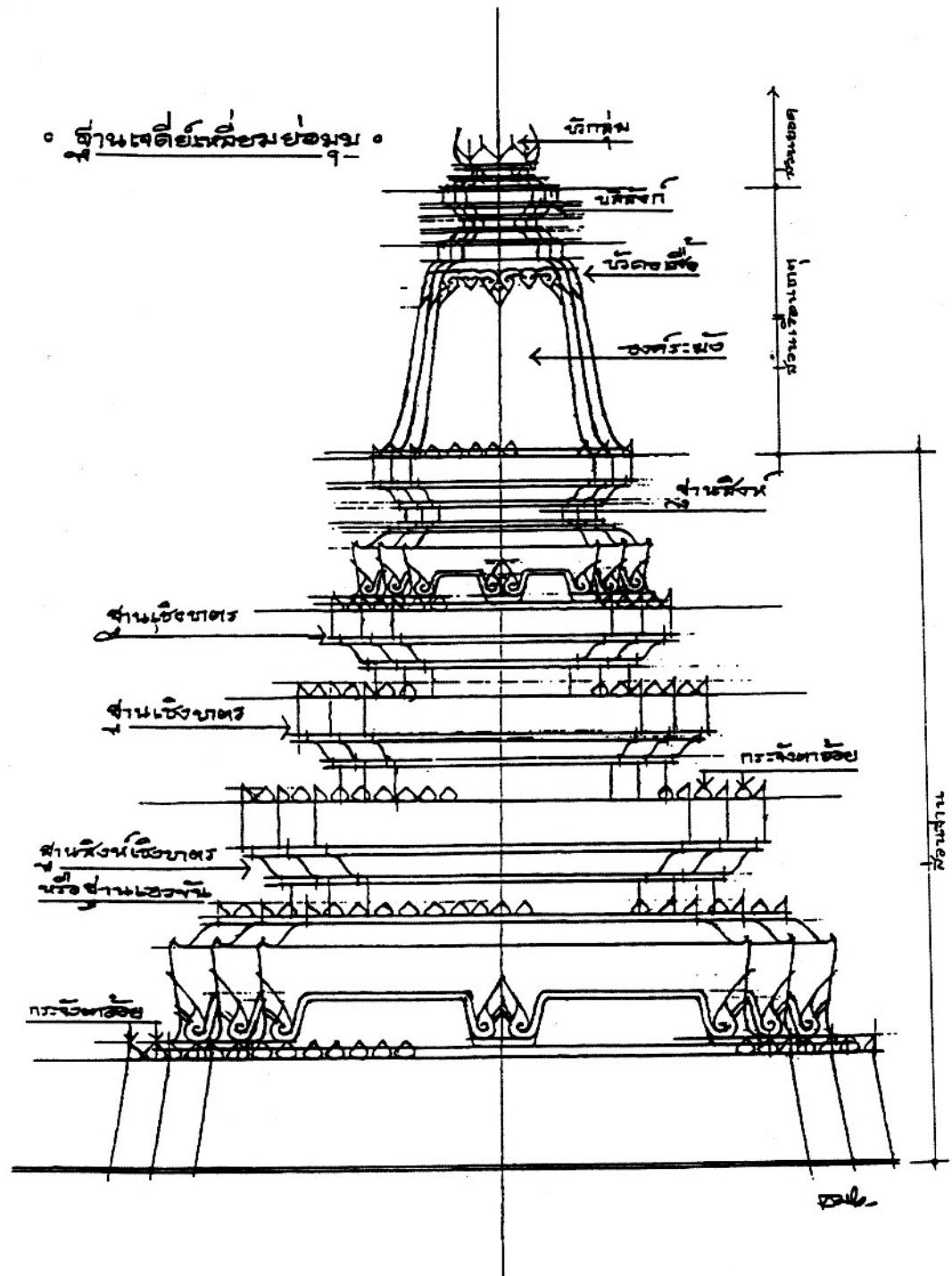
1.2 ฐานแต่ละชนิดจะต้องมีองค์ประกอบของฐานครบสมบูรณ์ เช่น ฐานหน้ากระดานที่อยู่ล่างจะต้องมีหน้ากระดานบน เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวด และหน้ากระดานล่าง ส่วนฐานที่ซ่อนอยู่บน ถ้าเป็นฐานบัวก็ต้องมีหน้ากระดานบน เส้นลวด บัวหงาย เส้นลวด ท้องไม้ เส้นลวด บัวคว่ำ เส้นลวดและหน้ากระดานล่าง

2. ฐานชนิดเดียวกัน การนำฐานชนิดเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นฐานบัว ฐานสิงห์มาซ้อนกัน จำนวนชั้นมักจะเป็นจำนวนคี่ และที่นิยมกันมากก็คือการซ้อน 3 ชั้น และซ้อน 5 ชั้น ในการซ้อนแต่ละชั้นนั้นสามารถลดจำนวนองค์ประกอบลงได้หนึ่งส่วน โดยจะลดหน้ากระดานบนของฐานล่างหรือลดหน้ากระดานล่างของฐานบนก็ได้ การที่ลดองค์ประกอบลงได้ ก็เพราะเป็นฐานชนิดเดียวกันนั่นเอง

• ฐานเพดานหรือขอมซ้อน •
(การซ้อนฐานชนิดเดียวกัน)

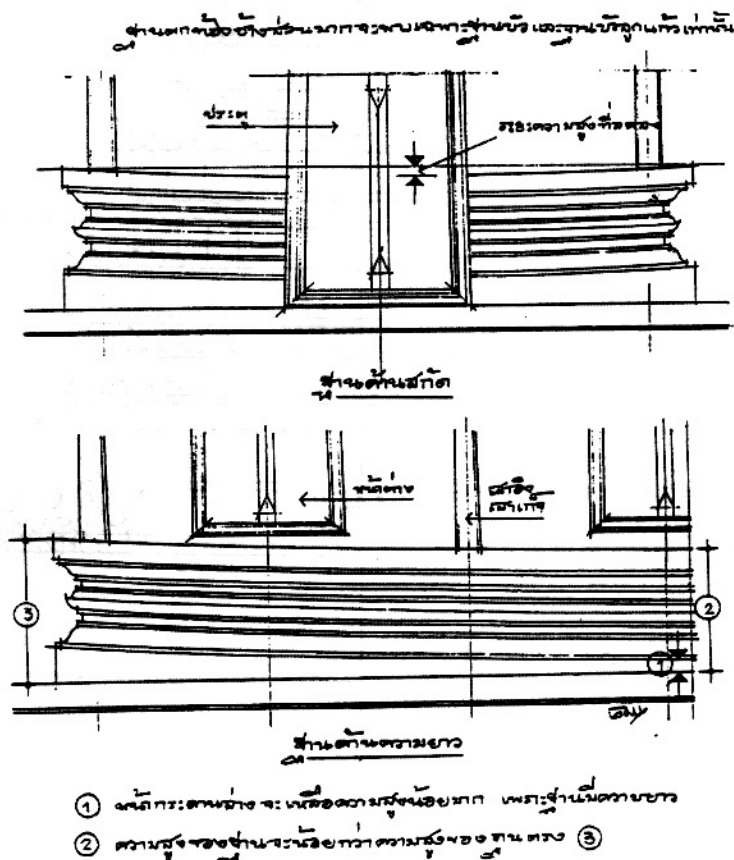

ฐานตอกท้องช้าง

ฐานตอกท้องช้าง หรือที่เรียกเป็นชื่ออื่นได้อีก เช่น ฐานตอกท้องสำเภา ฐานหย่อนปากสำเภา ฐานหย่อนเส้นเชือก ฐานตอกท้องช้างนี้จะพบได้จากฐานของสถาปัตยกรรมประเภทอุโบสถ วิหาร เริ่มนิยมทำกันในสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2172 - 2310 ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ซึ่งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของประเทศไทย

ฐานตอกท้องช้างเป็นชื่อที่ช่างไทยตั้งแต่สมัยก่อนนิยมใช้เรียกมากกว่าชื่ออื่น ฐานชนิดนี้มีลักษณะแตกต่างจากฐานโดยทั่วไป แม้ว่าจะเป็นฐานชนิดเดียวกันก็ตาม โดยปกติเส้นแนวนอนขององค์ประกอบฐานทุกเส้นจะขนานกัน ระยะความสูงของทุก ๆ เส้นจะเท่ากันตลอด แต่ฐานตอกท้องช้าง เส้นแนวนอนทุกเส้นจะหย่อนตรงกลาง คล้ายการห้อยของท้องช้าง หรือการหย่อนของเส้นเชือก การหย่อนนี้จะหย่อนทั้งฐานด้านสกัดและฐานด้านความยาว การหย่อนของด้านสกัดจะดูพอดีและสวยงาม ส่วนด้านยาวนั้นจะมีความยาวมากกว่าด้านสกัดมาก ทำให้เส้นทุกเส้นขององค์ประกอบหย่อนมากตรงกึ่งกลางของความยาวอาคาร ตรงกึ่งกลางหน้ากระดานล่างของฐานจะเหลือความสูงน้อย อุโบสถบางหลังแทบจะไม่เหลือหน้ากระดานล่างเลย ทำให้ดูไม่สวยงาม

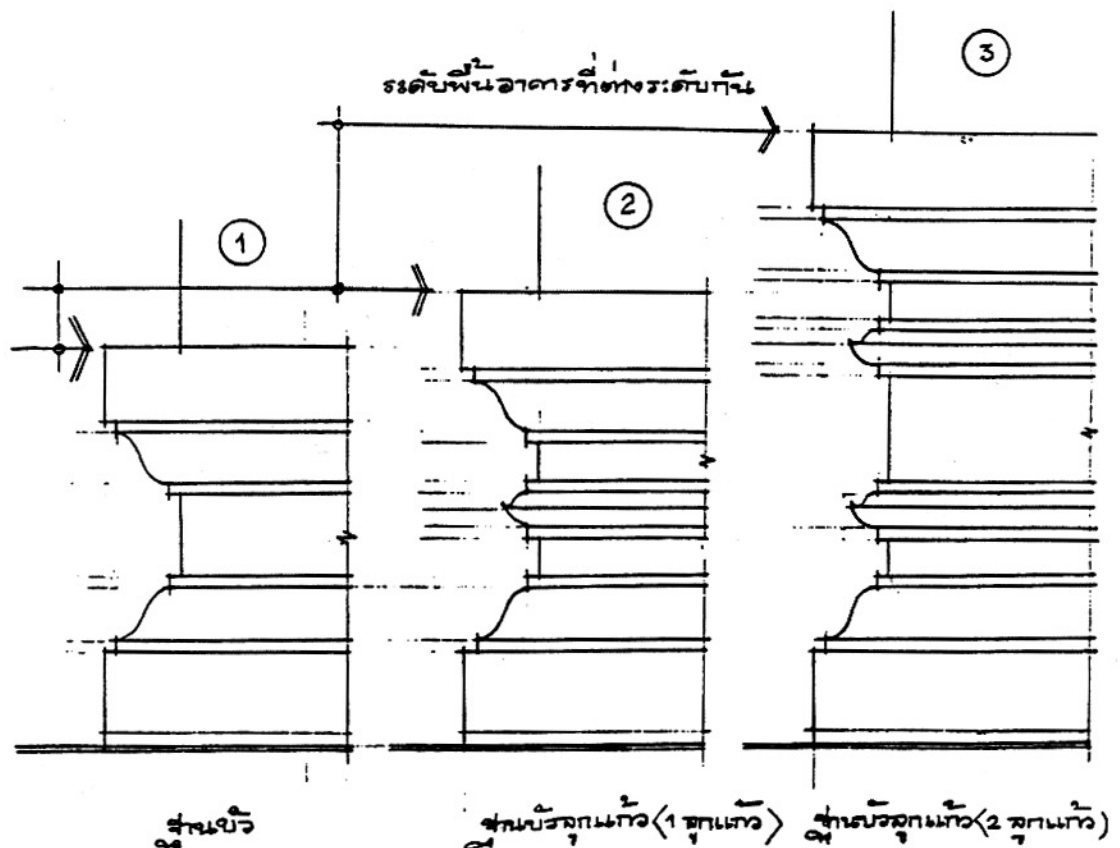

รูปแบบของฐานกับระดับของอาคาร

อาคารหรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ นั้น จะต้องมียุ้งรองรับ บางอาคารความสูงไม่มาก ก็จะใช้ฐานที่มีความสูง โดยมีฐานเสริมหรือฐานเชิงรองรับอยู่ด้านล่าง หากความสูงของอาคารเกินความสวยงามของฐาน ถ้าเป็นฐานบัวก็จะเสริมลูกแก้วเข้าไปตรงท้องไม้ เพื่อลดช่องว่างของท้องไม้ที่ขยายเพิ่มขึ้น และไม่สวยงามลง

ถ้าจำเป็นต้องใส่ลูกแก้วจำนวน 2 ลูก จะต้องให้ลูกแก้วลูกบนและลูกล่างอยู่ใกล้กับบัวหางและบัวคว่ำ โดยเว้นท้องไม้ตรงกลางให้กว้างเพื่อให้ฐานสูงตามต้องการ แต่เมื่อเพิ่มลูกแก้ว 1 หรือ 2 ลูกแล้ว ความสูงของฐานยังไม่พอ ก็จำเป็นต้องใช้ฐานแบบอื่น ที่มีรูปแบบและความสูงมากกว่า หรือไม่ก็ต้องใช้วิธีซ้อนฐานชนิดเดียวกัน หรือฐานต่างชนิดกัน เช่น ฐานเชิงซ้อนด้วยฐานบัว ฐานเชิงซ้อนด้วยฐานสิงห์ หรือไม่ก็ฐานเชิงซ้อนด้วยฐานสิงห์ แล้วซ้อนด้วยฐานเชิงบาตรอีกชั้นหนึ่ง ได้แก่ ฐานของพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง

• ความสูงของฐานกับระดับพื้นอาคาร •

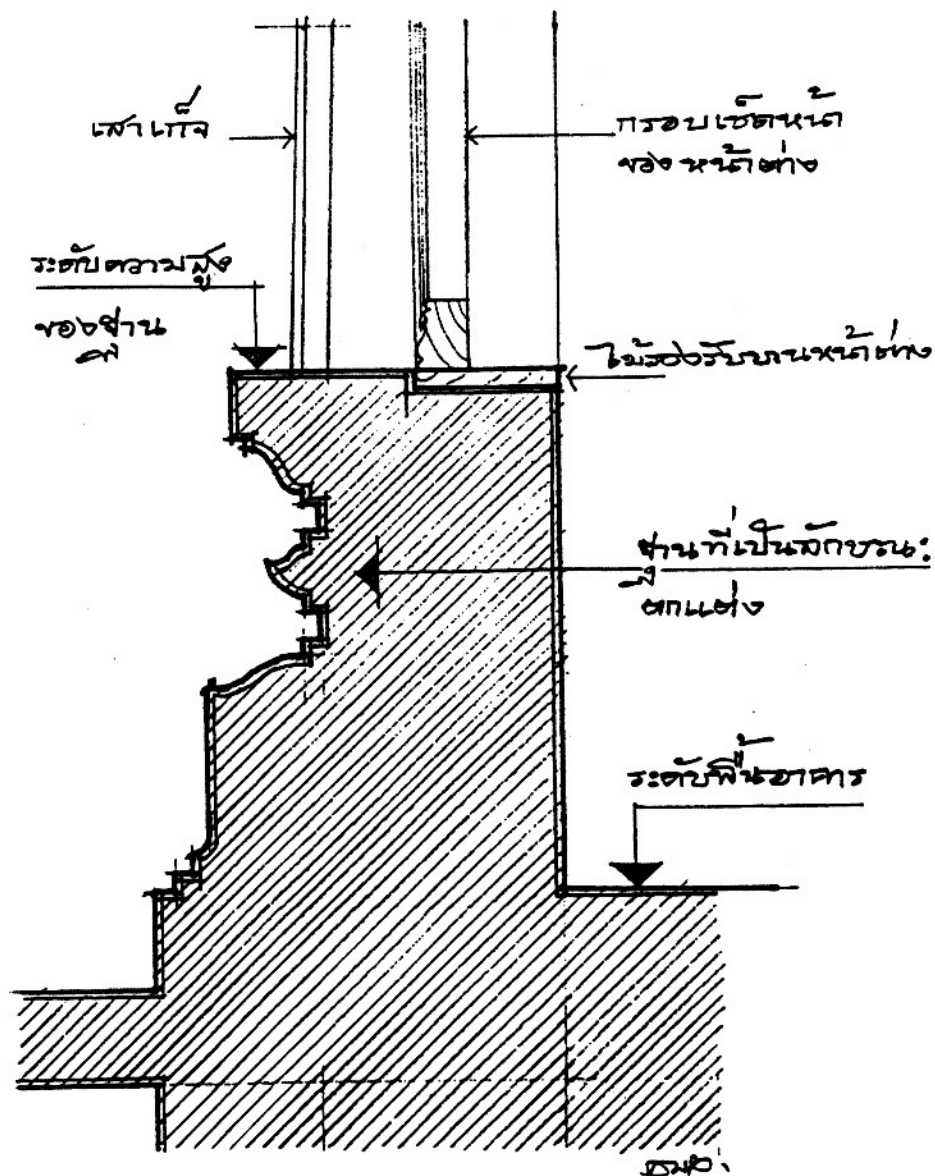

[illegible]

ระดับพื้นอาคารที่ต่ำกว่าความสูงของฐาน

อาคารทางพระพุทธศาสนาบางประเภท เช่น อุโบสถ วิหาร การเปรียญ ที่เป็นอาคารประเภทเครื่องก่อ มีระดับพื้นที่ใช้สอยต่ำกว่ารูปแบบของฐาน ดังนั้นฐานของอาคารที่มีพื้นต่ำกว่า จึงเป็นเพียงฐานที่ตกแต่งอาคาร มิใช่ฐานรองรับอาคารและจะเป็นเพียงการก่ออิฐฉาบปูนให้เป็นรูปแบบของฐานแต่ละชนิดเท่านั้น

ระดับฐานที่แตกต่างกันกับระดับของพื้นอาคาร

ระดับฐานที่แตกต่างกับพื้นอาคาร

